

Kūrybiškumo sampratų klasifikacija ir kūrybiškumo sąvokos apibrėžtis

GEDIMINAS BERESNEVIČIUS

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas

ORCID id: <https://orcid.org/0000-0001-5357-0697>

ANOTACIJA

Straipsnyje suklasifikuotos mokslinėje literatūroje dažniausiai pasitaikančios sąvokos *kūrybiškumas* sampratos. Išskirtos penkios jų rūšys: kūrybiškumas kaip vidinis kūrėjo ypatumas, kaip kūrybos procesas, kaip kūrybos rezultatas, kaip komponentinis darinys ir kaip įvairiapusę pažangą skatinantis veiksnys. Kiekviena sampratų rūšis turi po keletą porūšių. Sampratų analizė rodo, kad vienintelė semantinė ir logine prasme teisinga yra kūrybiškumo kaip vidinio kūrėjo ypatumo samprata, o vartotina – kūrybiškumo kaip kūrybinių gebėjimų porūšio samprata. Priimtina ir kūrybiškumo kaip proceso, produkto ar aplinkos ypatumo samprata. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize suformuluota tokia kūrybiškumo apibrėžtis: kūrybiškumas – kūrėjo gebėjimas kurti ką nors kokybiškai nauja, kūrybos proceso, sukurto produkto ir aplinkos naujumas.

ESMINIAI ŽODŽIAI: kūrybiškumas, kūrybiškumo sampratų klasifikacija, kūrybiškumo sąvokos apibrėžtis.

ABSTRACT

The article classifies the conceptions of concept of creativity that are most often found in scientific literature. Five types of them are described: creativity as an internal singularity of the creator, creativity as a creative process, creativity as a product, creativity as a formation of different components, and creativity as a driving factor of multi-sided progress. Each type of the conception has several subtypes. The analysis of the conceptions shows that the only semantically and logically correct conception is that of creativity as an internal singularity of the creator, and the definition of creativity as a subtype of creative abilities should be used. The conception of creativity as a process, product, or an environmental feature is also acceptable. Based on the analysis of scientific literature, the following definition of creativity was formulated: creativity is the creator's ability to create something qualitatively new; the novelty of the creative process, the product or environment created.

KEYWORDS: creativity, classification of the conceptions of creativity, definition of creativity.

ĮVADINĖS PASTABOS

*Kūrybiškumo*¹ sąvoka vis dar kelia nemažai klausimų. Psichologai ir kiti tyrėjai nesutaria, kaip apibrėžti šią sąvoką. Mokslinėje literatūroje susiduriame su neretai viena kitai prieštaraujančių kūrybiškumo apibrėžčių gausa. Net žodynuose ir enciklopedijose pateikiamos skirtingos kūrybiškumo apibrėžtys². Tai ne tik kelia teorinį disonansą, bet ir komplikuoja empirinius kūrybiškumo tyrimus. Tad termino ir sąvokos *kūrybiškumas* apibrėžtis yra nepaprastai aktuali psichologijoje, edukologijoje, sociologijoje ir kituose moksluose.

Suprantama, įvairių sričių specialistai kūrybiškumą suvokia skirtingai ir apibrėžia šią sąvoką jiems tinkamiausiu būdu bei suteikia šiam terminui savitą turinį. Manome, kad bet kuri kūrybiškumo koncepcija turėtų būti teisinga, o ne klaidinga (kaip neretai pasitaiko mokslinėje literatūroje), nepriklausomai nuo konteksto ar tyrimų srities. Savitus, konkrečius terminus gali nusistatyti ir psichologai, ir sociologai, ir kitų sričių mokslininkai. Svarbiausia, kad *kūrybiškumo* sąvokos esmė terminijoje būtų suvokiama teisingai.

Didesnį aiškumą galėtų suteikti kūrybiškumo sampratų klasifikacija. Tačiau mokslininkų pateikti kūrybiškumo grupavimai nepanaikina minėtos painiavos. Pavyzdžiui, kūrybiškumo skirstymas į „mažą c“ ir „didelį C“ (Sawyer 2012) yra labiau kūrinių, o ne kūrybiškumo klasifikacija. Kūrybiškumo skirstymas į „herojinį“, „istorinį“ (Černevičiūtė, Strazdas 2014) ar kitokį „kūrybiškumą“ neapima viso aptariamąs sąvokos sampratų lauko, o požymiai, pagal kuriuos grupuojama, yra labai abejotini.

Kūrybiškumo sampratų painiava ir didelis teorinis neapibrėžtumas suponuoja šio tyrimo tikslą – sukurti mokslinė analize grįstą esamų kūrybiškumo sampratų klasifikaciją, leisančią suformuluoti tinkamą ir vartotiną kūrybiškumo apibrėžtį. Tyrimo objektas – *kūrybiškumo* sąvoka.

Siekiant užsibrėžto tikslo iškelti uždaviniai:

- 1) apžvelgti ir suklasifikuoti svarbiausias mokslinėje literatūroje skelbiamas kūrybiškumo sampratas;
- 2) išanalizuoti kūrybiškumo sampratas ir įvertinti jų teisingumą bei vartotinumą;

1 Straipsnyje kalbėsime apie *kūrybiškumą*, nors lietuvių kalboje yra ir *kūrybingumo* sąvoka. Tokį pasirinkimą lemia sąvokų analizė, rodanti, kad kūrybiškumo sąvokos prasmių laukas yra platesnis už kūrybingumo prasmių lauką (plačiau apie tai žr. Beresnevičius 2022). Citatose paliekame autorių originalią šių žodžių vartoseną.

2 Lietuvoje išleistuose žodynuose pateikiamas *kūrybiškumo* apibrėžtis aptaria Aurelija Ganusauskaitė, Agnė Blažienė ir Jolita Vveinhardt (2020).

- 3) remiantis atlikta mokslinės literatūros analize apibrėžti *kūrybiškumo* sąvoką.

Tyrimo metodas – mokslinės literatūros lyginamoji ir apibendrinamoji kokybinė analizė. Tyrimas buvo atliekamas nuo 2007 iki 2022 metų. Buvo nagrinėjamos kūrybiškumo sampratos, pateiktos užsienio ir Lietuvos mokslininkų publikacijose, kurių pavadinimuose yra žodis *kūrybiškumas* ar *kūrybingumas* bet kuriame linksnyje ar žodis *creativity*, jei tai publikacija anglų kalba³. Absoliuti dauguma tirtų publikacijų yra iš psichologijos ir edukologijos srities. Kitų sričių – sociologijos, ekonomikos, filosofijos – darbų, kuriuose minima *kūrybiškumo* sąvoka, yra labai nedaug.

Tyrime nagrinėjamos ne tik moksliniuose tekstuose pateiktos kūrybiškumo apibrėžtys, bet ir sampratos, t. y. kaip teksto autorius (-iai) supranta kūrybiškumą: kaip kūrėjo vidinį ypatumą, kaip procesą, kaip produktą ar kaip nors kitaip. Sąvokos samprata suprantame tokį teiginį ar iš konteksto kylančią mintį, kuri nusako sąvokos prasminį lauką (turinį). Šiame darbe nagrinėjami tik esminiai *kūrybiškumo* sąvokos požymiai, kurie sudaro pateikiamos klasifikacijos pagrindą.

Teisinga laikome tokią apibrėžtį (sampratą), kuri tenkina šiuos reikalavimus:

- 1) apibrėžčiai galioja jos sudarymo taisyklės;
- 2) apibrėžtis nepažeidžia esminių logikos principų;
- 3) apibrėžiamą sąvoką (mūsų atveju – kūrybiškumą) nusakantis terminas yra vienareikšmis⁴ (jo reikšmė fiksuota ir nepriklauso nuo konteksto);
- 4) samprata yra moksliška, t. y. tinkama teoriniams kūrybiškumo modeliams ir empiriniams tyrimams aprašyti.

1. KŪRYBIŠKUMO SAMPRATŲ KLASIFIKACIJA

Kaip žinoma, apibrėžtį sudaro trys dalys: apibrėžiamoji išraiška, apibrėžiančioji išraiška ir jungiančioji išraiška (reiškiamo žodžiais *yra, vadinama, reiškia*). Apibrėžtis yra apibrėžiamosios ir apibrėžiančiosios dalių lygybė (Plečkaitis 2001).

Sąvokos paprastai apibrėžiamos laikantis apibrėžimo taisyklių. Deja, ne visi teiginiai, apibrėžiantys kūrybiškumą, laikytini apibrėžtimis dėl įvairių

3 Plačiau apie tyrimą, apimančį Lietuvos mokslininkų publikacijas 1979–2019 m., žr. Beresnevičius 2020.

4 Šiame straipsnyje remiamasi logikos vienareikšmiškumo taisykle.

apibrėžimams taikomų taisyklių pažeidimų ar akivaizdžių loginių klaidų. Tokius teiginius vadintume netinkamomis apibrėžtimis.

Apibrėžimu (loginiu veiksniu) nustatoma tiriamojo objekto specifika ir vartojamos kalbinės išraiškos reikšmė. Kuo apibrėžiančioji išraiška yra siauresnė, tuo apibrėžtis yra platesnė, ir atvirkščiai. Jei, tarkim, apibrėžiančioji išraiška apribojama vienu žodžiu, tai objektas priklausys labai plačiai objektų klasei ar net kelioms klasėms. Nurodydami objekto ypatumus, požymius, savybes, sąvoką tiksliname ir kartu siauriname apibrėžtį.

Apibrėžtį su minimalia apibrėžiančiąja išraiška glaustumo dėlei vadiname sąvokos *samprata*. Samprata – elementariausia apibrėžtis, svarbiausias apibrėžiamo objekto požymis, konstruojamas pašalinus nereikšmingus objektą apibūdinančius žodžius ir paliekant esminį konstruktą „ $X = A$ “, kur „ A “ yra vienas ar keli esminiai sąvoką „ X “ apibūdinantys žodžiai.

Pavyzdžiui, Ala Petruolytė rašo: „Kūrybiškumas – vienas iš esminių sveikos psichologiniu atžvilgiu asmenybės bruožų“ (Petruolytė 1995: 3.) Atmetę esminį teiginį tikslinančius žodžius gauname kūrybiškumo sampratą: „<...> kūrybiškumas – tai bruožas.“

Kai yra didelė apibrėžčių įvairovė, vienintelis kelias į didesnę aiškumą yra jų klasifikacija ir analizė. Klasifikacijos pagrindas – objektų grupavimas pagal esminius jų požymius.

Kūrybiškumo sampratas grupuosime į rūšis ir porūšius. Kiekviena samprata turi labai daug konkrečių apibrėžčių. Pavyzdžiui, cituotoje A. Petruolytės (1995) kūrybiškumo apibrėžtyje asmenybės bruožas yra vidinis kūrėjo ypatumas. Ypatumų yra labai daug ir bruožas – vienas iš jų, tad vidinis kūrėjo ypatumas yra kūrybiškumo sampratos rūšis, o bruožas – jos porūšis.

Toliau glaustai apžvelgsime dažniausiai moksliniuose darbuose pasitaikančių sampratų rūšis. Labai retų apibrėžčių nenagrinėsime dėl ribotos straipsnio apimties.

1.1. Kūrybiškumas kaip vidinis kūrėjo ypatumas

Kūrybiškumo kaip *kūrėjo vidinio ypatumo* samprata yra labiausiai paplitusi mokslinėje literatūroje. Šiai kūrybiškumo sampratų rūšiai priskirtinos apibrėžtys, kūrybiškumą nusakančios kaip žmogaus kūrybinį *gebėjimą*, asmenybės *savybę*, *bruožą*, *galią* kurti, *kokybę* ar *kvalifikaciją*.

Keletas šios sampratos rūšies pavyzdžių: „[Kūrybiškumas] gali būti apibrėžtas kaip gebėjimas kurti darbus, kurie yra nauji ir tinkami“ (Lubart

2009: 339); „Tiek populiariojoje žiniasklaidoje, tiek politiniuose dokumentuose kūrybiškumas reiškia sunkiai racionalizuojamą, tačiau pozityvią galią <...>“ (Trilupaitytė 2015: 26); „Kūrybiškumas – viena iš bendrųjų kvalifikacijų, priskiriama kognityvinės srities formaliems žmogaus gebėjimams“ (Laužackas 1998).

Nemaža dalis Lietuvos autorių mokslinėje literatūroje kūrybiškumą tapatina su žmogaus bruožų ir gebėjimų ar asmens savybių *kompleksu*. Tokią sampratą randame Leono Jovaišos *Enciklopediniame edukologijos žodyne*: „Kūrybingumas <...> – asmenybės savybių kompleksas, leidžiantis produktyviu darbu pasiekti originalių, visuomeniškai reikšmingų, kokybiškai naujų veiklos rezultatų“ (Jovaiša 2007: 127). Ellisas Paulas Torrance'as yra pažymėjęs, kad tyrėjai kūrybiškumą siejo su „svarbiausių gebėjimų žvaigždynu“ (Torrance 1965: 665).

Lietuvos mokslinėse publikacijose pasitaiko atvejų, kai kūrybiškumas apibrėžiamas kaip žmogaus *polinkis* kurti. A. Petruilytė teigia, kad kūrybiškumas – tai „individo polinkis į naują, originalų ar novatorišką ko nors komponavimą, modeliavimą ar mąstymą“ (Petruilytė 2001: 8). Kūrybiškumo kaip polinkio apibrėžčių galima rasti ir užsienio autorių darbuose. „Kūrybiškumas apibrėžiamas kaip polinkis kurti ar atpažinti idėjas, alternatyvas ar galimybes <...>“ (Franken 1993: 396).

Apibendrinę galime teigti, kad kūrybiškumas kaip gebėjimas, savybė, bruožas, galia, kokybė, savybių kompleksas ir polinkis yra kūrybiškumo kaip kūrėjo vidinio ypatumo sampratos rūšies porūšiai.

1.2. Kūrybiškumas kaip procesas

Enciklopedijose, Vakarų šalių tyrėjų knygose ir daugelyje straipsnių teigiama, kad kūrybiškumas yra idėjų generavimas, problemų sprendimas, produktų gaminimas (produkovimas), technologijų kūrimas ar kitoks *procesas*. „Labiausiai įprasta kūrybiškumą apibrėžti kaip procesą, kurio metu sukuriama kas nors nauja ir naudinga“, – tvirtina Johnas C. Houtzas ir Patricola Cathryn (Houtzas, Patricola 1999: 1). Jiems pritaria Michaelas D. Mumfordas: „Per pastarąjį dešimtmetį, atrodo, mes pasiekėme bendrą susitarimą, kad kūrybiškumas reiškia naujų, naudingų produktų gamybą“ (Mumford 2003: 110).

Mokslinėje literatūroje aptinkama nemažai apibrėžčių, kuriose kūrybiškumas nusakomas kaip žmogaus *veikla* ar *elgesys*. Šias sampratas taip pat galime priskirti prie procesų sampratos rūšies. Junona Almonaitienė apsvarsčiusi įvairių mokslininkų nuomonės daro išvadą, kad „kūrybingumas – tai

veikiau ne vidinė žmogaus savybė, arba potenciala, bet tam tikras elgesys“ (Almonaitienė 2000: 83).

Humanistinės krypties psichologų darbuose galime rasti teiginių, jog kūrybiškumas – tai žmogaus *saviraiška*, asmenybės *aktualizavimas*, kūrybos potencialo *išraiška*, kūrybinių poreikių *realizavimas*. Išvardyti dalykai – taip pat procesai. Pavyzdžiui, Markas A. Runco'as (2007) cituoja Albertą Bandura'ą, anot kurio, „kūrybiškumas yra viena aukščiausių žmogaus išraiškos formų“ (Runco 2007: 385).

Prie kūrybiškumo kaip proceso derėtų priskirti ir sampratą, pagal kurią ši sąvoka suvokiama kaip kūrybinis ar divergentinis mąstymas. „J. P. Guilford kūrybiškumą tapatino su divergentiniu mąstymu <...>“, – teigia Daiva Grakauskaitė-Karkockienė (2002: 10). Kūrybiškumo prilyginimą kūrybiniam mąstymui aptinkame ir vieno žymiausių pasaulyje kūrybiškumo tyrėjų E. P. Torrance'o darbuose. Mokslininko manymu, kūrybinis mąstymas – tai procesas, kurio metu: 1) ieškoma neapibrėžtumų, problemų, informacijos spragų, keistų ir neįprastų dalykų; 2) formuluojamos hipotezės, keliami klausimai; 3) įvertinamos ir tikrinamos iškeltos hipotezės ir spėjimai; 4) jei reikia, pakartotinai tikrinami sprendimai; 5) skelbiami rezultatai (Torrance 1988).

Yra apibrėžčių, kūrybiškumą prilyginančių problemos *sprendimui*, kuris (kaip ir mąstymas) yra smegenyse vykstantis procesas. Štai Deanas Keithas Simontonas rašo: „Kūrybiškumas paprastai apibrėžiamas kaip sėkmingas problemų, reikalaujančių tam tikros išvalgos, sprendimas“ (Simonton 2009: 116).

Neretai kūrybiškumas apibrėžiamas kaip *reiškinys* ar *fenomenas*. Rūta Girdzijauskienė tvirtina: „Šiuolaikinių mokslininkų darbuose kūrybiškumas nagrinėjamas kaip sudėtingas ir daugiamatis reiškinys“ (Girdzijauskienė 2014: 80). O anot Lukasz Swiateko, „kūrybiškumas yra daugiabriaunis ir sudėtingas fenomenas, apimantis daugybę procesų ir praktikų“ (Swiatek 2014: 73).

Žodžius *reiškinys* ir *fenomenas* traktuojame kaip sinonimus, nes fenomenas – nepaprastas reiškinys, įvykis ar faktas. Šiame straipsnyje *fenomeno* sąvoką susiauriname suprasdami, kad jos sampratų yra labai daug.

Taigi, kūrybiškumo kaip proceso sampratai priskirtume tokius jos porūšius: kūrybiškumas kaip kūrimas, gamyba ar produkavimas, veikla, elgesys, saviraiška ar saviaktualizavimas, kūrybinis ar divergentinis mąstymas, problemos sprendimas⁵, reiškinys ar fenomenas.

5 Problemos sprendimą čia suprantame kaip mentalinį veiksmą. Mąstymo rezultatą labiau tiktų vadinti sprendiniu.

1.3. Kūrybiškumas kaip rezultatas

Mokslinėje literatūroje pasitaiko sampratų, kuriose kūrybiškumas prilyginamas kūrybinės veiklos *rezultatui*. Robertas Drazinas, Robertas K. Kazanjianas ir Mary Anna Glynn rašo: „Šiose studijose kūrybiškumas beveik visada suprantamas kaip socialinei sistemai svarbus produktas ir nepriklausomi kintamieji yra laikomi kaip veiksniai, kuriuos galima valdyti, kad pagerintume tuos produktus“ (Drazin, Kazanjian, Glynn 2009: 268).

Yra grupė tyrėjų, kūrybiškumą apibrėžiančių kaip *vertinimą*. Pasak Camerono Fordo ir Maribeth'ės Kuenzi, kūrybiškumas – tai „subjektyvus, priklausantis nuo konkrečios srities tam tikro veiksmo rezultato naujumo ir vertės vertinimas“ (Ford, Kuenzi 2009: 66). Nors vertinimą (kaip ir problemų sprendimą) galima suprasti dvejopai, čia jį traktuojame kaip proceso (mąstymo) produktą – nuomonę, kurią išsako ar parašo vertintojai.

Taigi, kūrybiškumo kaip kūrybos produkto sampratų rūšiai priskirtini tokie porūšiai: kūrybiškumas kaip produktas ar veiklos rezultatas, vertinimas, taip pat problemos sprendinys ar idėja ir sąveikos rezultatas.

1.4. Kūrybiškumas kaip komponentinis darinys

Mokslinėse publikacijose randamos kūrybiškumo apibrėžtys, kuriose yra kelios skirtingų rūšių sampratos. Pavyzdžiui, „kūrybiškumas gali būti apibūdintas kaip rezultatas ir kaip procesas“ (Shalley, Zhou 2009: 4).

Prie sudėtingų (sudėtų iš kelių dalių) kūrybiškumo apibrėžčių priskirtini ir vadinamieji komponentiniai kūrybiškumo modeliai. Vienas pirmųjų ir bene žymiausias iš jų – Melo Rhodes'o 4P modelis (Rhodes 1961). Šiame modelyje kūrybiškumas susideda iš 4 komponentų: asmenybės (angl. *person*), proceso (angl. *process*), produkto (angl. *product*) ir aplinkos poveikio (angl. *press*). Savo straipsnyje M. Rhodes'as (1961) šiuos elementus apibūdina ne kaip kūrybiškumo elementus ar sudėtines jo dalis, bet kaip mokslinių tyrimų sritis, kurios vienaip ar kitaip siejasi su kūrybiškumu. Tačiau autorius vis vien modelį pavadino kūrybiškumo modeliu. Būtent taip šį modelį suprato dauguma tyrėjų, tad mokslinėje literatūroje paplito mintis, kad kūrybiškumas yra sudarytas iš kelių skirtingų dalių. Vėliau atsirado teorinių kūrybiškumo schemų, turinčių daugiau kaip 4 „kūrybiškumo“ elementus.

Vienas iš labiausiai tyrėjų cituojamų kūrybiškumo modelių – Teresos M. Amabile (1983) schema, kurioje vaizduojami kūrybos proceso etapai ir juos veikiantys kūrėjo gebėjimai, žinios, motyvacija. Vėliau šią schemą autorė

modifikavo ir papildė aplinkos poveikiu kūrėjo motyvacijai (Amabile 1996). T. Amabile (1983, 1996) savo schemą vadino „Kūrybiškumo modeliu“.

Savitą kūrybiškumo modelį sukūrė Mihaly'is Csikszentmihalyi'is (2009). Jo modelyje yra 3 pagrindinės dalys: kūrėjas, vertintojai ir kūrybos sritis. Kūrėjas šiame modelyje suprantamas kaip individas, turintis reikiamų gebėjimų ir tinkamą pasirengimą kūrybai. Vertintojai yra visos visuomenės dalis, o kūrybos sritis įeina į savo laikmečio kultūrą. Sukūręs produktą kūrėjas jį pateikia įvertinti atitinkamos srities ekspertams. Jei ekspertai produktą įvertina palankiai, produktas (jau kaip kūrinys) patenka į kūrybos sritį. Pavyzdžiui, mokslinis straipsnis publikuojamas žurnale, jei jį priėmė redakcija ir teigiamai įvertino recenzentai.

Kūrybiškumo modelių psichologinėje literatūroje yra gana daug. Vienas nuo kito jie skiriasi savo komponentais ir tarp jų vaizduojamais ryšiais. Minėtieji M. Rhodes'o, T. Amabile, M. Csikszentmihalyi'io modeliai – labiausiai žinomi ir dažniausiai aptariami mokslinėje literatūroje.

Kartais kūrybiškumas apibūdinamas kaip *sąveika* tarp vidinių asmenybės ir aplinkos veiksnių ar sukonstruoto teorinio modelio dalių. „Kūrybiškumas – tai sąveika tarp gabumų, proceso ir aplinkos, kurios dėka individas ar grupė sukuria apčiuopiamus naujus ir socialiniame kontekste naudingus produktus“, – teigia Jonathanas A. Pluckeris ir Sasha A. Barab (Plucker, Barab 2005: 201). Kūrybiškumas retsykiais pavadinamas *sąveikos rezultatu*. Aptardami M. Csikszentmihalyi'io (2009) modelį Emma Policastro ir Howardas Gardneris rašo: „Kūrybiškumas suvokiamas ne kaip individo proto produktas, bet labiau kaip dinaminės sąveikos tarp kūrybiško individo, srities, kurioje jis ar ji dirba, ir teisėjų visumos (lauko), vertinančios darbo kokybę, rezultatas“ (Policastro, Gardner 2009: 214).

Kūrybiškumo kaip sąveikos sampratą reiktų priskirti prie proceso sampratos rūšies, o sąveikos rezultatą – prie kūrybiškumo kaip rezultato rūšies.

Galime konstatuoti, kad kūrybiškumo tyrėjai jau seniai kalba apie kūrybiškumą kaip apie sudėtingą, susidedantį iš kelių skirtingų komponentų darinį. Šiai sąvokų rūšiai priskirtume ir komponentinius kūrybiškumo modelius.

1.5. Kūrybiškumas kaip veiksnys

Internete, populiariojoje literatūroje, o kartais ir ekonominio, sociologinio, politinio pobūdžio straipsniuose yra sampratų, kuriose kūrybiškumas pristatomas kaip ekonomikos, mokslo, technikos ir kitokią pažangą

skatinantis veiksnys. „Kūrybiškumas <...> dabar yra lemiamas konkurencinio pranašumo šaltinis“, – tvirtina Richardas Florida (Florida 2002: 5).

Pasitaiko šiai sampratai pagal prasmę artimų, vaizdingų kūrybiškumo apibrėžčių, kurios labiau primena sparnuotas frazes ar poetiškas metaforas. Pavyzdžiui: „Kūrybiškumas – kultūros evoliuciją varantis lokomotyvas“ (Csikszentmihalyi 2009: 320); „Kūrybiškumas ir kūrybingumas yra pagrindinis mokslo pažangos variklis, nes tik kūrybiška mokslinė mintis ir turimi kūrybos gebėjimai generuoja įvairius išradimus bei inovacijas“ (Barevičiūtė 2014: 19).

2. KŪRYBIŠKUMO SAMPRATŲ ANALIZĖ

Šiame skyriuje išanaluosime anksčiau pateiktas sampratų rūšis ir porūšius teisingumo aspektu, t. y. mėginsime nustatyti, kurios kūrybiškumo sampratos yra teisingos ar neteisingos, vartotinos ar ne.

2.1. Kūrybiškumas kaip vidinis ypatumas

Remiantis kalbine lietuvių kalbos žodžių darybos logika, būdvardžių su priesagomis *-ingas*, *-a* ir *-iškas*, *-a* vediniai rodo, kokią *ypatybę* turi objektas: kūrybingumas nusako tos ypatybės gausumą, o kūrybiškumas – ypatybės esmę (DLKG 1997). Abi sąvokos yra labai artimos pagal šių žodžių prasmę ir vartoseną: galime sakyti, kad kūrybiškumas ir kūrybingumas nusako objekto *ypatumą*, parodo, *koks* yra tas objektas, *kuo* jis pasižymi ir pan.

Jei kalbame apie kuriantį žmogų, tai minėtas ypatumas, be abejo, yra gebėjimas kurti. Būtent žmogaus gebėjimai ir yra tokie psichikos mechanizmai, kurie leidžia atlikti protinę ar fizinę funkciją, šiuo atveju – kurti. Tad samprata, kad kūrybiškumas yra gebėjimas kurti, – visiškai teisinga. Tokia samprata nepažeidžia kalbos logikos ir yra tinkama aprašant psichologų tyrimų rezultatus, kūrybiškumo ugdymą, aplinkos poveikį ir kitus su kūryba susijusius dalykus.

Kaip minėjome, šiai kūrybiškumo sampratų rūšiai priskirtinos ne tik gebėjimų, bet ir kūrybiškumo kaip asmens savybės, savybių komplekso, bruožo, galios, kokybės ir polinkio sampratos.

Apibrėžtys, kuriose kūrybiškumas įvardijamas kaip žmogaus savybė, iš esmės yra teisingos, nes gebėjimas – taip pat savybė. Savybė yra pastovesnis psichikos darinys nei gebėjimai, kurie priklauso nuo lavinimo(si), t. y. gebėjimas stiprėja mokymosi ir ugdymosi metu. Tyrimai rodo, kad

kūrybiškumas gali būti lengvai ugdomas ar nuslopintas – tai priklauso nuo sudarytų sąlygų, aplinkinių žmonių poveikio, individo pastangų ir kitų veiksnių. Todėl kūrybiškumą vertėtų vadinti ne savybe, bet gebėjimu.

Kūrybiškumo kaip *savybių komplekso* samprata yra komplikuoja. Kyla klausimas: kokia to komplekso sudėtis? Kokių savybių rinkinys yra pakankamas, kad jį turintis žmogus būtų laikomas kūrybišku? Reikiamų savybių sąrašo sudarymas gali kelti rimtų nesutarimų. Neišvengiamai į kompleksą būtų įtrauktos asmens savybės, nesusijusios su kūryba ar susijusios netiesiogiai (pvz.: atkaklumas, darbštumas, kurie reikalingi ne tik kūryboje). Ši samprata būtų teisinga, jei į kompleksą įtrauktume vien kūrybinius gebėjimus, tačiau tokiu atveju ji sutaptų su kūrybiškumo kaip gebėjimų samprata.

Dar stabilesnis žmogaus psichikos darinys – bruožas. Jis formuojasi labai ilgą laiką ir gali išlikti nepakitęs visą gyvenimą, tad kūrybiškumo geriau nevadinti bruožu, nors tokia samprata ir yra teisinga.

Kūrybiškumo prilyginimas gali iš esmės yra teisingas, tačiau tokį vartojimą komplikuoja tai, kad sąvoka *galia* turi daug prasmų ir tik nedidelę jų dalis gali būti siejama su žmogumi. Jei galią laikytume gebėjimų, mokėjimų, įgūdžių, žinių visuma, tokia samprata sutaptų su gebėjimų ar savybių komplekso samprata.

Nelabai pagrįstu laikytume kūrybiškumo prilyginimą *kokybei*. Jei kokybę suprastume kaip kūrėjo ypatumą, charakteristiką, tai būtų priimtina ir teisinga kūrybiškumo samprata. Tačiau kokybė labiau vartojama kalbant apie daiktus, o ne apie žmones. Tad geriau šios sampratos nevertoti.

Panašių kaip ir su savybių kompleksu problemų kyla, kai kūrybiškumą laikome kvalifikacija, kadangi *kvalifikacijos* sąvoka apima daug gebėjimų, mokėjimų, žinių ir kitų individo ypatumų (ne vien susijusių su kūryba). Tad ši samprata yra teisinga tik iš dalies ir siūlytume jos nevertoti.

Nevertėtų polinkio tapatinti su kūrybiškumu. Polinkis – asmens kryptingumas, susijęs su vidine motyvacija. Polinkis – veiksnys, lemiantis kūrybos pradžia, jos plėtotę, trukmę, bet ne tuos žmogaus ypatumus, kurie atsakingi už pačią kūrybą. Jei polinkį laikytume kūrybiškumu, netektų prasmės visi kūrybiškumo matavimai, nes dažniausiai testuojami kognityviniai žmogaus gebėjimai (ne polinkiai). Kūrybiškumo prilyginimas polinkiui įneša painiavos, tad tokia samprata neteisinga ir nevertotina, nors priklauso vidinių kūrėjo ypatumų sampratų rūšiai.

2.2. Kūrybiškumas kaip procesas

Kūryba, kūrimas, kūrybiškas veikimas ar mąstymas, gaminimas, produkcavimas, elgesys, kūrybos aktas, idėjų generavimas, saviraiška, saviaktualizacija, veikla yra procesai. Procesas – veiksmų seka, turinti pradžią ir pabaigą. Procesai gali būti trumpalaikiai ar ilgalaikiai, nutrūkstantys ar tolygūs, arba dar kitokie. Esminis jų požymis – vyksmas laike. Akivaizdu, kad procesas – ne kūrybiškumas, o kūryba. Teiginys „kūrybiškumas – tai naujų ir vertingų kūrybiškumą“ apibrėžia ne kūrybiškumą, o kūrimą, kūrybos procesą, kūrybiškumą „gamybą“. Tad visos sampratos, kūrybiškumą prilyginančios vienkiam ar kitokiam procesui, yra neteisingos ir kartu nevertotinos.

Kūrybiškumo sampratos, kuriose ši sąvoka apibūdinama kaip mąstymas, problemų sprendimas⁶, reiškinys ar fenomenas, taip pat neteisingos ir nevertotinos, nes tai ne objekto ypatumas, o vėlgi – procesai.

2.3. Kūrybiškumas kaip rezultatas

Meno ar literatūros kūrinys, mokslinė teorija, išradimas, patobulinimas, verslo planas, technologija, metodas, teisės aktas, problemos sprendinys, idėja, mintis yra ne kūrybiškumas, o kūrybos proceso rezultatai. Kūrybinės veiklos ar kūrybos proceso metu gautą produktą reiktų vadinti produktu, veiklos rezultatu, kūriniumi, kūryba (kaip kūrybinės veiklos rezultatų visuma), o ne kūrybiškumu.

Kaip galėtume suprasti kūrybiškumo sampratą, kuriose ši sąvoka aprašoma kaip sąveikos rezultatas? Jei sąveikos rezultatas yra procesas, tai jam apibūdinti *kūrybiškumo* sąvoka netinka, – vartoti reiktų *kūrybos* (*kūrimo*) ar kitokio proceso sąvoką. Jei sąveikos baigtis yra kokie nors realūs ar virtualūs objektai (daiktai, idėjos, projektai ir kt.), juos, be abejo, turėtume vadinti ne kūrybiškumu, o produktais ar kūriniais.

Apibendrintai galime sakyti, kad sampratos, kuriose kūrybiškumas prilyginamas kokiam nors rezultatui, yra neteisingos ir nevertotinos.

2.4. Kūrybiškumas kaip komponentinis darinys

Apibrėžtis, kurioje kūrybiškumas nusakomas kaip darinys, susidedantis iš skirtingų elementų, pažeidžia apibrėžtims taikomą vienareikšmiškumo taisyklę, pagal kurią vienos teorijos ribose kiekvieną apibrėžties

⁶ Problemos sprendimas čia suprantamas kaip mentalinis veiksmas, vykstantis žmogaus prote. Šio proceso pasekmė – sprendinys (mąstymo rezultatas).

apibrėžiančiąją dalį turi atitikti tik viena apibrėžiamoji sąvoka, bet ne priešingai (Plečkaitis 2001). Kaip pavyzdį paimkime jau cituotą Christinos E. Shalley ir Jingo Zhou'o (2009) apibrėžtį, kurioje kūrybiškumas prilyginamas ir rezultatui, ir procesui. Iš to, kas pasakyta, galima sudaryti tokią lygčių sistemą:

$$\text{Kūrybiškumas} = \begin{cases} \text{rezultatas,} \\ \text{procesas,} \end{cases}$$

Gauname, kad rezultatas yra procesas, o tai aiškus prieštaravimas: negali būti taip, kad ta pati sąvoka apibūdintų du skirtingus dalykus ar skirtingi dalykai reikštų vieną ir tą patį dalyką. Be abejo, yra žodžių, kurie priklausomai nuo konteksto reiškia skirtingus dalykus, pvz., žodis *kasa*. Bet toks žodžio daugiareikšmiškumas negalioja kūrybiškumui, nes procesui ir rezultatui nusakyti turime aiškius ir nedviprasmiškus žodžius.

Bandymai kūrybiškumą apibrėžti kaip vieną ar kitą dalyką (pvz., kūrybiškumas – tai arba gebėjimas, arba procesas, arba rezultatas) situacijos negelbėja. Yra tyrėjų, aiškinančių, kad gali būti daug įvairių „kūrybiškumų“. Taip, pavyzdžiui, tvirtina Pamela Burnard (2012), tačiau jos knygoje mini mi „kūrybiškumai“ yra *kūrybos* (o ne kūrybiškumo!) formos, būdai, metodai. Jei teiginį apie egzistuojančius du ar daugiau kūrybiškumus laikytume teisingu, kiekvieną kartą, kai pavartojame šią sąvoką, turėtume įvardyti, kurį kūrybiškumą (proceso, rezultato ar kitokį) turime galvoje. Aiškiau būtų proceso kūrybiškumą vadinti tiesiog procesu, o rezultato – rezultatu.

M. Rhodes'as (1961), kalbėdamas apie žmones, kaip 4P modelio sudedamąją dalį, be kitų klausimų, kelia ir tokį: „Koks yra kūrybiškumo ir intelekto koreliacijos koeficientas?“ Jei kūrybiškumą suvoksime kaip 4P visumą, klausimas taps absurdiškas, nes kokia gali būti koreliacija tarp intelekto ir žmogaus su visais bruožais, temperamentu, intelektu (!), procesu, produktais bei aplinkos įtaka? Akivaizdu, kad neįmanoma nustatyti koreliacijos tarp intelekto ir teorinio konstrukto, į kurį įeina ir pats intelektas. Jei kūrybiškumas yra vienas iš žmogaus parametrų (kas logiškai ir išaiškėja iš autoriaus teksto apie žmogų), tai 4P nebegalime vadinti kūrybiškumo modeliu, nes nelogiška, kad visuma kartu būtų ir savo paties dalis. Kaip matome, kūrybiškumo kaip sudėtingo darinio traktavimas pažeidžia mokslininko ir logiškumo reikalavimus. Panašių nelabai logiškų aspektų galima rasti ir T. Amabile (1983, 1996) ir M. Csikszentmihalyi'io (2009) modeliuose.

Kūrybiškumo modelių autoriai kalba apie *vieną* kūrybiškumą, tik sudarytą iš kelių dalių. Loginę tokių konstruktyvų painingą pašalintų modelių *pavadinimų* pakeitimas. M. Rhodes'o (1961) modelį būtų galima vadinti ne kūrybiškumo, o *su kūrybiškumu susijusių tyrimų sričių* modeliu. T. Amabile (1983, 1996) – *motyvacijos, gebėjimų ir kitų veiksnių poveikio kūrybos procesui* modeliu, M. Csikszentmihalyi'io (2009) – *sąveikos tarp kūrėjo, vertintojų ir kūrybos srities* modeliu ar *kūrinio patekimo į kūrybos sritį* modeliu. Taip ar kitaip pervadinti modeliai jau nevaizduoja ir tuo labiau neapibrėžia kūrybiškumo.

Gal ir patogų kūrybiškumą laikyti kompleksine su kūryba susijusių objektų ir procesų visuma ir kaitalioji sąvokos turinį priklausomai nuo tyrimo specifikos, bet tokia pozicija, mūsų manymu, nėra moksliska.

Galime daryti išvadą, kad komponentiniai kūrybiškumo modeliai ar apibrėžtys, susidedančios iš kelių skirtingų kūrybiškumo sampratų, yra neteisingi ir vienareikšmiškai neapibrėžia šios sąvokos, tad ir nevartotini.

2.5. Kūrybiškumas kaip veiksnys

Apibrėžtys, kuriose kūrybiškumas įvardijamas kaip žmogaus kapitalas ar žmogiškieji ištekliai (toliau – ŽK / ŽI), yra komplikotos, nes ne visuomet tokių apibrėžčių autoriai nurodo minėtų kapitalo ar išteklių turinį. ŽK / ŽI – kompleksinės sąvokos, apimančios daugelį dalykų. Jei šioje sampratoje kūrybiškumas tapatinamas su gebėjimais, tuomet ši samprata yra teisinga ir ją priskirtume gebėjimų sampratai. Jei ŽK / ŽI suvoktume tiesiog kaip darbuotojus, turinčius kūrybiškumo, sumanumo, žinių, patirties, įgūdžių ir kitko, tai apibrėžtis, kad kūrybiškumas yra ŽK / ŽI, – absurdiška, nes gautume, kad kūrybiškumas yra... žmogus ar grupė žmonių! Jei ŽK / ŽI laikytume kompleksiniu dariniu, susidedančiu iš gebėjimų, žinių ir kitų dalykų, susidarytų analogiška situacija kaip su aptartais modeliais.

Iš to, kas pasakyta, galima daryti išvadą, kad kūrybiškumo apibrėžtys su ŽK / ŽI yra teisingos tik tuo atveju, kai ŽK / ŽI laikome kūrybiniais gebėjimais (ir tokia apibrėžtis sutampa su kūrybiškumo kaip gebėjimų porūšiu). Tačiau tokia samprata nevartotina, nes kiekvieną kartą, kai pavartojame šią sąvoką, tektų tikslinti ŽK / ŽI turinį.

Prie kūrybiškumo kaip tam tikro veiksnio apibrėžčių rūšies priskirtinos įvairios metaforos, kuriose kūrybiškumas įvardijamas kaip ekonomikos ir kitokią pažangą skatinantis veiksnys („variklis“ ir pan.). Tokie teiginiai iš esmės yra teisingi, tačiau metaforos negali būti laikomos apibrėžtimis, nes neatitinka apibrėžtims keliamų reikalavimų ir pažeidžia jų taisykles.

3. KŪRYBIŠKUMO SAMPRATŲ ANALIZĖS APIBENDRINIMAS

Mokslinėje literatūroje esančias kūrybiškumo sampratas galima suskirstyti į penkias dažniausiai minimas sampratų rūšis, o jas – į 26 porūšius, kaip parodyta lentelėje. Joje, atsižvelgę į straipsnio pradžioje nurodytus sampratos teisingumo kriterijus ir atliktą kūrybiškumo sampratų analizę, taip pat pateikiame, kokios sampratos yra teisingos ar neteisingos, vartotinos ar nevartotinos.

Lentelė. Kūrybiškumo sampratų klasifikacija ir jų vertinimas bei vartotinumai

SAMPRATOS RŪŠIS	SAMPRATOS PORŪŠIS	SAMPRATOS VERTINIMAS	SAMPRATOS VARTOTINUMAS
1. Vidinis kūrėjo ypatumas	Gebėjimas	Teisinga	Vartotina
	Savybė	Teisinga	Nevartotina
	Savybių kompleksas	Abejotina	Nevartotina
	Bruožas	Abejotina	Nevartotina
	Galia	Teisinga	Nevartotina
	Kokybė	Teisinga	Nevartotina
	Kvalifikacija	Abejotina	Nevartotina
	Polinkis	Neteisinga	Nevartotina
2. Kūrybos procesas	Kūrimas	Neteisingos	Nevartotinos
	Gamyba, produkavimas		
	Veikla		
	Elgesys		
	Saviraiška, saviaktualizavimas		
	Kūrybinis ar divergentinis mąstymas		
	Problemos sprendimas		
	Reiškinys, fenomenas		
3. Kūrybos rezultatas	Produktas, veiklos rezultatas	Neteisingos	Nevartotinos
	Problemos sprendinys, idėja		
	Vertinimas (kaip nuomonė)		
	Sąveikos rezultatas		
4. Komponentinis darinys	4P modelis	Neteisingos	Nevartotinos
	T. Amabile modelis		
	M. Csikszentmihalyi'io modelis		

5. Ekonominis ir kt. veiksnys	ŽK / ŽI kaip kūrybinis gebėjimas	Teisinga	Nevartotina
	ŽK / ŽI kaip darbuotojas ar kompleksinis darinys	Neteisinga	Nevartotina
	„Pažangos variklis“ ir kitos metaforos	Neteisinga	Nevartotina

Iš lentelės matome, kad iš visų mokslinėje literatūroje rastų *kūrybiškumo* sąvokos sampratų lieka teisinga ir vartotina tik viena samprata, pagal kurią kūrybiškumas – gebėjimas kaip vidinis kūrėjo ypatumas. Visos kitos sampratos yra arba neteisingos, arba teisingos, bet nevartotinos.

4. KŪRYBIŠKUMO APIBRĖŽTIS

Nustatėme, kad kūrybiškumas yra gebėjimas. Mėginsime patikslinti šią sampratą.

Kas turi kūrybinių gebėjimų? Psichologai dažniausiai kalba apie žmogaus ir gyvūnų, sociologai – žmonių grupės, kolektyvo, ekonomistai – įmonės, regiono, miesto, šalies kūrybiškumą. O šiuolaikinės kibernetikos, programuotojų, IT pasiekimai leidžia kalbėti apie dirbtinio intelekto gebėjimus kurti tekstus, piešinius, muziką. Tad *kūrėju* gali būti žmogus, gyvūnas, kolektyvas, organizacija, dirbtinis intelektas ir kiti subjektai, turintys kūrybinių gebėjimų. Psichologai dar diskutuoja, ar gebėjimai yra įgimti ar išsiugdomi praktikos metu. Pastaraisiais dešimtmečiais daugėja įrodymų, kad visi gebėjimai yra išsiugdomi.

Kas yra kūryba? Laikomės nuomonės, kad *kūryba* yra procesas, kurio metu atrandami, sugalvojami, padaromi kokie nors nauji, originalūs (ne nukopijuoti) menami ar materialūs objektai (idėjos, sprendimai, projektai, kūriniai ir kt.). Ne bet koks naujas produktas yra kūrinys. Beveik visi procesai (net ir kopijavimas ar šabloninė gamyba) padaro ką nors nauja – tai, ko nebuvo iki jo padarymo momento: naują kopiją, naują gaminį. Tad kūrinium derėtų vadinti tik tokius produktus, kurie *kokybiškai* skiriasi nuo jo prototipo, analogo ar panašaus produkto⁷.

Daugelis tyrėjų prie kūrinio kriterijų prideda vertingumą, naudingumą, meniškumą, tinkamumą ir kitas charakteristikas, tačiau šie kriterijai nusako meistriškumą, meniškumą, moksliskumą ir kitokį produkto ypatumą, bet ne jo kūrybiškumą.

⁷ Suprantama, kokybiško naujumo įvertinimas gali kelti nemažai problemų dėl kūrybos srities specifikos ir vertinimo subjektyvumo, tačiau šis kriterijus nusakant skirtumą tarp kūrybiškų ir nekūrybiškų produktų tinka geriausiai.

Mokslinėje literatūroje pateikiamose kūrybiškumo apibrėžtyse retai minima, nors kartais iš konteksto galima suprasti, kad kūrybiškumas yra tam tikras vidinis ne tik kūrėjo, bet ir paties *kūrinio* ar *kūrybos* kaip proceso *ypatumas*. Pagal semantinę žodžio *kūrybiškumas* prasmę taip ir turėtume suprasti šią sąvoką – tai objekto ar vyksmo apibūdinimas. Atkreipiame dėmesį, kad kūrybiškumas – ne idėja, ne objektas, ne procesas, o idėjos, objekto, proceso *charakteristika* ar *ypatumas*.

Taigi, galime sakyti, kad kūrybiškumas yra kuriančio kūrėjo išsiugdomas *gebėjimas* kurti kokybiškai naujus menamus ar materialius objektus, proceso ir kūrėjo veiklos produkto bei aplinkos *kokybiškas naujumas*.

Pateikta apibrėžtis nepretenduoja į galutinę tiesą ir gali būti tobulinama.

IŠVADOS

1. Apžvelgę mokslinę literatūrą, kurioje rašoma apie kūrybiškumą, visas rastas šios sąvokos sampratas suklasifikavome į penkias pagrindines rūšis: 1) kūrybiškumas kaip vidinis kūrėjo ypatumas, 2) kūrybiškumas kaip kūrybos procesas, 3) kūrybiškumas kaip kūrybos rezultatas, 4) kūrybiškumas kaip komponentinis darinys, 5) kūrybiškumas kaip pažangos veiksnys. Kiekviena sampratos rūšis turi po keletą porūšių. Kitos, į šią klasifikaciją nepatenkančios kūrybiškumo sampratos sudaro labai nežymią šios sąvokos sampratų dalį.

2. Atlikę suklasifikuotų kūrybiškumo sampratų analizę, nustatėme, kad teisinga ir vartotina yra kūrybiškumo kaip *gebėjimo kurti* samprata.

3. Remdamiesi atlikta kūrybiškumo sampratų analize ir išplėtę kūrybiškumo sampratą iki objekto bei proceso ypatumų, kūrybiškumą galime apibrėžti kaip kūrėjo išsiugdomą *gebėjimą* kurti *kokybiškai naujus* menamus ar materialius objektus, proceso ir kūrėjo veiklos produkto bei aplinkos *kokybišką naujumą*.

LITERATŪRA

Almonaitienė Junona 2000: Šiuolaikinis požiūris į kūrybingumą ir įvertinimo problemos. – *Psichologija* 21, 117–121.

Amabile Teresa M. 1983: *The Social Psychology of Creativity*, New York: Springer-Verlag.

Amabile Teresa. M. 1996: *Creativity in Context: Update to The Social Psychology of Creativity*, Boulder, CO: Westview Press.

Barevičiūtė Jovilė 2014: Pagrindiniai kūrybiškumo ir kūrybingumo aspektai šiuolaikiniuose humanitariniuose bei socialiniuose moksluose. – *Filosofija. Sociologija* 25(1), 19–28.

Beresnevičius Gediminas 2020: *Kūrybiškumas: lietuvių mokslinių publikacijų 1979–2019 m. statistika*. Prieiga internete: https://www.academia.edu/43463246/K%C5%ABrybi%C5%A1kumas_lietuvi%C5%B3_mokslini%C5%B3_publicacij%C5%B3_1979_2019_m_statistika.

- Beresnevičius Gediminas 2022: Kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų Lietuvos autorių mokslinėse publikacijose vartoseną bei prasmę analizė. – *Psichologija* 66, 8–20.
- Burnard Pamela 2012: *Musical Creativities in Practice*, Oxford: Oxford University Press.
- Csikszentmihalyi Mihaly 2009: Implications of a Systems Perspective for the Study of Creativity. – *Handbook of Creativity* (12th printing), ed. R. J. Sternberg, Cambridge: Cambridge University Press, 313–335.
- Černevičiūtė Jūratė, Strazdas Rolandas 2014: Kūrybingumo sampratų raida: nuo genijaus į kūrybines sistemas. – *Santalka: Filosofija, Komunikacija* 22(2), 113–125.
- DLKG – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, trečias pataisytas leidimas, red. V. Ambrazas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.
- Drazin Robert, Kazanjian Robert K., Glynn Mary Ann 2009: Creativity and sensemaking among professionals. – *Handbook of Organizational Creativity*, eds. J. Zhou, C. E. Shalley, N.Y.: Psychology Press, 263–281.
- Florida Richard 2002: *The Rise of the Creative Class*, New York: Basic Books.
- Ford Cameron, Kuenzi Maribeth 2009: “Organizing” Creativity Research Through Historical Analysis of Foundational Administrative Science Texts. – *Handbook of Organizational Creativity*, eds. J. Zhou, C. E. Shalley, N.Y.: Psychology Press, 65–92.
- Frank Robert E. 1993: *Human Motivation*, 3rd ed., Boston: Cengage Learning.
- Ganusauskaitė Aurelija, Blažienė Agnė, Vveinhardt Jolita 2020: Kūrybingumo ir kitų su kūryba susijusių žodžių apibrėžčių diskurso analizė lietuvių kalbos žodynuose. – *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 24, 70–87.
- Girdzijauskienė Rūta 2014: Kūrybiškumui ugdyti palanki aplinka Lietuvos mokyklose. – *Tiltai* 4, 79–91.
- Grakauskaitė-Karkockienė Daiva 2002: *Kūrybos psichologija*, Vilnius: Logotipas.
- Houtz John C., Patricola Cathryn 1999: Imagery. – *Encyclopedia of Creativity* 2, eds. M. A. Runco, S. R. Pritzker, San Diego: Academic Press, 1–11.
- Jovaiša Leonas 2007: *Enciklopedinis edukologijos žodynas*, Vilnius: Gimtasis žodis.
- Laužackas Rimantas 1998: *Sistemotėrinės profesinio ugdymo kaitos dimensijos*: hab. darbas, Kaunas.
- Lubart Todd I. 2009: Creativity Across Cultures. – *Handbook of Creativity* (12th printing), ed. R. J. Sternberg, Cambridge: Cambridge University Press, 339–350.
- Mumford Michael D. 2003: Where have we been, where are we going? Taking stock in creativity research. – *Creativity Research Journal* 15, 107–120.
- Petrulytė Ala 1995: *Kūrybiškumo ugdymo aktualijos*, Vilnius: Leidybos centras.
- Petrulytė Ala 2001: *Kūrybiškumo ugdymas mokant*, Vilnius: Presvika.
- Plečkaitis Romanas 2001: *Apibrėžimas*. Prieiga internete: <https://www.vle.lt/Straipsnis/apibrezimas-74875>.
- Plucker Jonathan A., Barab Sasha A. 2005: The Importance of Contexts in Theories of Giftedness. – *Conceptions of Giftedness* (Second edition), eds. R. J. Sternberg, J. E. Davidson, Cambridge: Cambridge University Press, 201–216.
- Policastro Emma, Gardner Howard 2009: From Case Studies to Robust Generalizations: An Approach to the Study of Creativity. – *Handbook of Creativity* (12th printing), ed. In R. J. Sternberg, Cambridge: Cambridge University Press, 213–225.
- Rhodes Mel 1961: An analysis of creativity. – *Phi Delta Kappan* 42(7), 305–310.
- Runco Mark A. 2007: *Creativity. Theories and Themes: Research, Development, and Practice*, Amsterdam: Elsevier Academic Press.
- Sawyer R. Keith 2012: *Explaining Creativity: The Science of Human Innovation*, 2nd edition, Oxford: Oxford University Press.
- Shalley Christina E., Zhou Jing 2009: Organizational Creativity Research. – *Handbook of Organizational Creativity*, eds. J. Zhou, C. E. Shalley, N.Y.: Psychology Press, 3–31.
- Simonton Dean Keith 2009: Creativity from a Historiometric Perspective. – *Handbook of Creativity* (12th printing), ed. R. J. Sternberg, Cambridge: Cambridge University Press, 116–133.
- Swiatek Lukasz 2014: Rewarding and Promoting Creativity: New Approaches, Old Realities. – *Academic quarter* 9, 73–86.
- Torrance Ellis Paul 1965: Scientific Views of Creativity and Factors Affecting Its Growth. – *Daedalus* 94(3), 663–681.
- Torrance Ellis Paul 1988: The nature of creativity as manifest in its testing. – *Nature of creativity*, ed. R. J. Sternberg, New York: Cambridge University Press, 43–75.
- Trilupaitytė Skaidra 2015: *Kūrybiškumo galia? Neoliberalistinės kultūros politikos kritika*, Vilnius: DEMOS kritinės minties institutas.

CLASSIFICATION OF THE CONCEPTIONS OF CREATIVITY AND THE DEFINITION OF CREATIVITY

Summary

Scientific literature provides many different definitions of the concept of creativity. This raises theoretical problems and complicates empirical research. The only method to reduce the current misunderstanding related to the concept of creativity in psychology is the classification of the concepts of creativity and its scientific analysis. This would allow to determine the correct and usable concept of creativity. In this article, we consider such a definition (conception) to be correct that meets the following requirements: (1) the rules for its compilation apply to the definition; (2) the definition does not violate the fundamental principles of logic; (3) the term defining the conception is unambiguous; (4) the conception is scientific, i. e., suitable to describe theoretical models of creativity and empirical research.

In this article, conceptions of creativity are grouped into types and subtypes. Five types of the conception of creativity are distinguished: creativity as an internal singularity of the creator, creativity as a creative process, creativity as a product, creativity as a formation of different components, and creativity as a driving factor of multi-sided progress.

We identified that the type of the conception of creativity as internal singularity of the creator has the following subtypes: creativity as an ability, characteristic feature, power, quality, a complex of features, and predisposition. Creativity as a creative process has the following subtypes: creativity as creation, production, activity, behaviour, self-expression or self-actualisation, creative or divergent thinking, and a problem-solving (as a mental act) phenomenon. The type of creativity as a product has the following subtypes: creativity as a product or result of activity, an evaluation, a solution to a problem or an idea, and the result of the interaction of different factors. Conceptions perceiving creativity as a theoretical structure or a formation that consists of several components (parts) are based on Mel Rhodes (1961), Teresa Amabile (1983, 1996), Mihaly Csikszentmihalyi (2009), and other componential models of creativity. The fifth type of the concept of creativity describes it as a factor that promotes economy, science, technology, culture, and other kinds of progress.

After the analysis of the classification of the conceptions of creativity, we determined that the conception of creativity as the *ability to create* that belongs to conception of creator's inner characteristic is correct and usable.

Based on the analysis of the conceptions of creativity, we can define creativity as the creator's ability to create qualitatively new imaginary or material objects, as well as the qualitative novelty of the process, the product or environment created.

Gauta 2022-08-10

Gediminas Beresnevičius
Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
E. paštas gediminas.beresnevicius@kf.vu.lt